

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK

čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska

číslo 3 / 2009 / ročník XIX

STÁLÁ EXPOZICE

- Pravěké osídlení, archeologické nálezy
- Gotické umění a život ve středověku
- Bývalá oratoř s liturgickými předměty
- Barokní kultura a umění
- Cechy a řemeslná výroba - dokumenty, nástroje výroby, korouhve
- Kultura poloviny 19. století, literatura, výtvarné umění
- Společnost ve 2. polovině 19. století - spolky, školství, doprava, průmysl, loutky, hračky
- Vznik Československé republiky, každodenní život 20. a 30. let 20. století - dobová kuchyně
- Společnost v 1. polovině 20. století
- spolky, živnosti, 2. světová válka, osvobození a poválečný vývoj
- Umělecká a užitková litina plaské železářny - výrobky metternichovské hutě v 19. století
- Kostel Zvěstování Panny Marie - obnovená kopule a nově zrestaurovaná oltářní freska

(část expozice z důvodu rekonstrukce uzavřena)

VÝSTAVY

9. 9. - 31. 10. 2009

KRALOVICE - kořeny historie města
- nejnovější archeologické nálezy.

21. 11. - 31. 12. 2009

Od sv. Martina do Hromnic
- lidové zvyky a církevní tradice na severním Plzeňsku.
Začátek ve 14 hodin.

KONCERTY

6. 12. 2009 v 15 hodin

VÁNOČNÍ KONCERT-KOLEDY
A RECITACE

Vystoupí Plzeňský pěvecký dětský sbor při ZUŠ Bedřicha Smetany pod vedením B. Koželuhové. Moderuje J. Hlobil.

ADRESA

Muzeum a galerie severního
Plzeňska

Mariánská Týnice čp. 1
331 41 pošta Kralovice

Telefon a fax: 373 396 410,
373 397 393

E-mail: info@marianskatynice.cz
www.marianskatynice.cz

Vážení čtenáři

Letos bylo výjimečně suché léto. Kromě začátku července ani houby nerostly. I to se možná dočteme jako jednu ze zpráv místních kronikářů. A třeba také informaci, že letos přijde brzy zima.

Vlastivědný sborník s číslem tři, který máte právě před sebou, signalizuje konec dalšího čtvrtletí.

Během letních měsíců vystavoval v refektáři muzea fotografie zámeckých parků Josef Ptáček, v kostele Zvěstování Panny Marie byly k vidění dřevěné objekty sochaře Václava Fialy. Návštěvníci se tak mohli přenést do impresí protkaných zákoutí známých i okrajových lokalit památkových míst. Objekty Václava Fialy zase volnou interpretací odkazovaly pojmenováním výstavy - Pocta Santinimu, ke staviteli Mariánské Týnice. Pro ty, kdo se zajímají o dílo kralovické rodačky Marie Uchytlové, bude možná zajímavá informace o výstavě, na které naše muzeum také spolupracuje, a která bude otevřena ještě letos v Lidicích.

Do stavebního finíše spěje rekon-

strukce pravého křídla muzejní expozice, která je financována z programu ROP 3. 2 Jihozápad. U severozápadní stěny proboštství je už citlivě zakomponována prosklená šachta s výtahem, který nepochybně přivítají tělesně postižení návštěvníci. S bravurou budou moci vyjet do patra expozice se všemi bezbariérovými vymoženostmi. V důsledku pokračujících stavebních prací se v muzeu nebudou následující sezónu konat pravidelné koncerty vážné hudby.

Těšíte-li se na nejbližší akce v muzeu, připomínáme vedle archeologicky zaměřené výstavy - Kralovice - kořeny historie města, také předvánoční koncert s koledami a recitací v podání Plzeňského pěveckého dětského sboru. Moderovat bude Jiří Hlobil. O dění v muzeu i otevíracích hodinách se můžete informovat na našich webových stránkách.

Věřte, že Váš zájem nás těší.

Vaše redakce

Upozornění na otevírací hodiny v knihovně

Naším čtenářům připomínáme, že v Muzeu a galerii severního Plzeňska v Mariánské Týnici je pro nejširší veřejnost přístupná knihovna s fondem 10.000 kusů knih, z nichž většína je určena k zapůjčení domů, zbytek k prezenčnímu studiu v muzeu. Třetina svazků je regionálního cha-

rakteru. Knihovna je otevřena v pondělí a středu od 8,00 - 15,00 hod., Pokud chcete mít jistotu, můžete se předem telefonicky objednat na tel. 373 396 410.

K dispozici je také veřejně přístupný internet.

Mezinárodní ocenění pro publicistu z Plas

Kniha "Známky" (vydána v roce 2008) plzeňským Nakladatelstvím Fraus byla oceněna postříbřenou medailí na prestižní evropské výstavě poštovních známek IBRA 2009 v německém Essenu (konána mezi 6.–10. květnem 2009). Jako potěšující lze označit nejenom fakt, že se tak stalo za účasti renomované mezinárodní poroty, která hodnotila filatelistickou literaturu z nejrůznějších zemí Evropy. Za zmínku stojí též skutečnost, že jedním ze spoluautorů knihy je ing. Lumír Brendl z Plas, dlouholetý filatelista, odborný publicista a předseda Svazu českých filatelistů (v letech 2000-2008 zastával dokonce funkci voleného ředitele Mezinárodní filatelistické federace - FIP).

Publikace přibližuje čtenářům filatelii jako obor, přináší nástin dějin poštovníctví i četná vyobrazení českých a československých poštovních známek, aršíků, dopisnic či tzv. analogických pohlednic. Čtenář nalezne v obrazových přílohách rovněž dopisnice zobrazující Plasy a Mariánskou Týnici a dále ukázkou známkové tvorby výtvarníka Maria Strettiho (1910-1960), jehož rodinné kořeny jsou úzce spojeny právě s obcí Plasy. Jeho strýc Viktor (1878-1957), plaský rodák, je pokládán za průkopníka moderní české grafiky. Taktéž on zanechal svoji nepřehlédnutelnou stopu na čs. známkách. (Za zmínku stojí například jeho mistrný portrét básníka Josefa Václava Sládka

zobrazený na šedesátihaléřové známce z roku 1955).

Kniha "Známky" je součástí populárně-naučné encyklopedické řady CO-JAK-PROČ. Jedná se o českou obdobu německé encyklopedické řady WAS IST WAS, kterou vydává norimberské nakladatelství Tessloff. Každý titul je před vydáním v ČR přeložen, upraven a často i dosti výrazně přepracován předním tuzemským odborníkem. To se týká i "Známek", které jsou společným dílem Hanse Reicharta, Wolfganga Maassena a Lumíra Brendla. Edice CO-JAK-PROČ u nás vychází již pátým rokem a v současnosti jde o největší českou encyklopedickou řadu pro mládež, čítající již 55 vydaných svazků. Na projektu se pro zajímavost podíleli také publicisté a překladatelé ze

severního Plzeňska. Překladačem knihy "Dinosauři" (vyšla r. 2007) je Mgr. Jiří Frank z Kralovic, spoluautorem několika děl věnovaných biologické tematice pak Mgr. Tomáš Č. Kučera z České Břízy. Na knize "Fotografie" (2007) se autorsky podílel Mgr. Václav Podestát. Všichni jmenovaní zároveň aktivně působí na různých vysokých školách v ČR.

Radovan Lovčí

Životopis Františka Palackého z pera rodáka ze severního Plzeňska

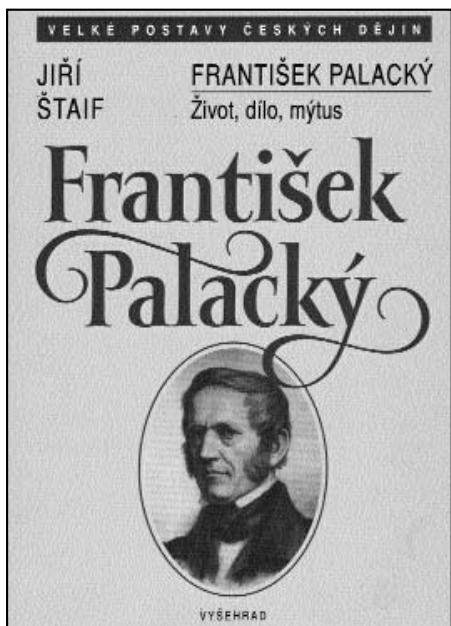
Knihu s názvem "František Palacký. Život, dílo, mýtus" vydalo v tomto roce pražské nakladatelství Vyšehrad. Jedná se o součást zavedené ediční řady nazvané "Velké postavy české historie".

Autorem bezmála čtyřsetstránkového díla věnovaného tomuto významnému českému historikovi, mysliteli

a politikovi, který byl ve své době s úctou nazýván „Otcem národa“, je ředitel Ústavu hospodářských a sociálních dějin Filosofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze Prof. PhDr. Jiří Štaif, CSc. Ten se zvoleným tématem zabýval po dlouhá léta a o životu Františka Palackého také přednášel v rámci specializovaných přednášek určených studentům historie na FF UK. Štaifovy přednášky byly tradičně hojně navštěvovány. Přitahovaly studenty jak způsobem výkladu, tak především stylem reflexe zkoumané problematiky, pečlivým psychologickým rozбором a hledáním hlubší motivace klíčových životních kroků "Otce národa". Nyní se téma konečně dočkalo i knižního zpracování a dostává se tak ke zrakům širší čtenářské veřejnosti.

Na závěr je vhodné dodat, ač to bylo již jednou zmíněno ve starších ročnících "Vlastivědného sborníku", že Jiří Štaif (*23. 2. 1951) je původem ze severního Plzeňska. Pochází z obce Zruč-Senec, a přestože po většinu svého života profesně působí v Praze, na své rodné kořeny nezapomíná a vždy se k nim hlásí.

Radovan Lovčí

Kancléř Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů

Výše uvedený název nese 56stránková knížka, kterou sepsal historik z pražského Národního archivu Mgr. Jan Kahuda. Vyšla v tomto roce pod hlavičkou zavedené řady "Tilia plassensis" jako její 6. svazek v nákladu 1 000 kusů. Nakladatelem je město Plasy.

Čtenář v knížce nalezne jak stručný

životopis slavného diplomata a dlouholetého rakouského kancléře Klementa Metternicha-Winneburga (1773-1859), tak např. i přepis některých kancléřových dopisů týkajících se Plas, seznam členů rodu Metternichů-Winneburgů pohřbených v místním kostele sv. Václava či překlad kupní smlouvy na plaské panství, které přešlo roku 1827 do vlastnictví výše zmíněné šlechtické rodiny, jež se díky tomu významnou měrou zapsala i do plaských dějin. Nechybí samozřejmě obrazový a fotografický doprovod.

Publikace vychází v roce 150. výročí úmrtí tohoto kontroverzního rakouského státníka a politika evropského a světového formátu a svým obsahem je zacílena především na čtenáře z Plas (případně ze severního Plzeňska). Už proto by bylo vhodné, kdyby ji v blízké budoucnosti následoval další díl, který by se více a v podstatně konkrétnější rovině soustředil na celkové sepětí i jiných členů Metterni-

chovy rodiny s životem v Plasích, především pak Pauliny Metternichové (1836-1921), Klementovy snachy, která významně ovlivňovala tamní kulturní dění a v prostorách kláštera podporovala konání nejrůznějších hudebních a divadelních vystoupení. Možná právě ona srostla s plaským prostředím z celé rodiny vůbec nejvíce a také byla za svou činnost řadou místních obyvatel a pamětníků s úctou vzpomínána ještě mnoho let po své smrti. Může jít o profesní výzvu pro lokální historiky (ale i schopného diplomanta v oboru studia historie), kteří mají přístup k potřebným dokumentům a při popisu aktivit příslušníků Metternichova rodu na plaském panství by mohli nepřímo zmapovat rovněž kulturní a společenský život v Plasích a okolí za metternichovské éry. *Radovan Lovčí*

Dějiny plaského Sokola

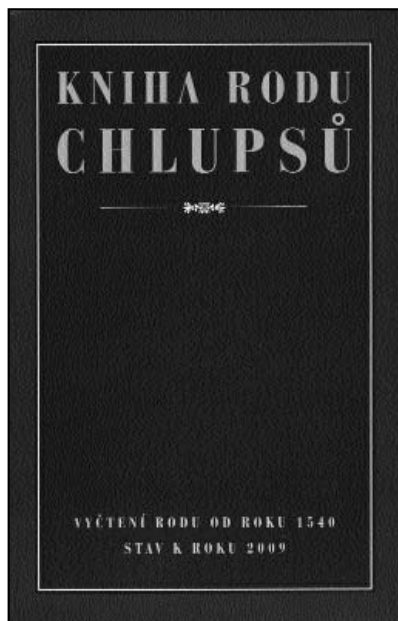
"Prvních sto. Tělovýchovná jednota Sokol Plasy 1909-2009". Tak se nazývá bezmála 60stránková knížečka, kterou sepsal plaský rodák Miroslav Špelina. Text vypráví nejenom

o historii plaského Sokola v době rakousko-uherské monarchie, Čs. republiky i těžkých údobích dvou světových válek a komunistické diktatury. Bližší informace se dozvíme také o dalších tělovýchovných organizacích působících v minulých letech v Plasích, např. o levicově orientované DTJ či jen dočasně existujících sportovních uskupeních bez jasné formální struktury.

Publikaci, doplněnou řadou fotografií (autoři bohužel nejsou jmenovitě uvedeni), vydal v tomto roce TJ Sokol Plasy za finanční podpory několika plaských firem a patriotů i sympatizantů z jiných částí severozápadních Čech. Její obsah jistě zaujme jak současné a bývalé sportovce z Plas a okolí, tak rovněž plaské rodáky a zájemce o regionální dějiny severního Plzeňska. *Radovan Lovčič*

Ke knižním novinkám můžeme také přiřadit titul "Kniha rodu Chlupsů" - Vyčtení rodu od roku 1540, stav k roku 2009, kterou v příjemné grafické úpravě Tomáše Máchy napsal a sestavil Tomáš Biskup z Prahy v roce 2009, vydal nákladem vlastním Zdeněk Bergman, převozník pražský. V úvodu knihy se připomíná, že: "Málokdy se podaří dohlédnout tak hluboko do historie rodu jako v případě Chlupsů. Zmínky o naší rodině sahají až do 70. let 16. století, ovšem samotné příjmení Chlupsa je ještě o něco starší." Kniha, která má historickou vazbu na region severního Plzeňska může být zároveň vzorem pro podobně zaměřené badatele. /pd

Kostel sv. Jana Křtitele v Ostrovcí v roce 2009

V červenci 2009 pracovala skupina německých studentů památkové péče pod vedením prof. Johannese Geisenhofs na zaměřování fasády kostela sv. Jana Křtitele v Ostrovcí. Jako každý rok zavítali do obnovovaného kostela postgraduální studenti památkové péče z Univerzity v Bamberku,

aby vypracovali v rámci své odborné praxe další část zaměření kostela, jehož opravu odstartoval právě zájem prof. Geisenhofs, německého architekta a člena Rotary klubu ve Weißenburku. Kromě studentů přivezl též publikaci od ostroveckého rodáka Franze Lüft-

Interiér kostela v září 2009.

nera, která vyšla v roce 2006 v Německu a již autor věnoval profesorovi Geisenhofovi, jehož adresu našel na informačním panelu u kostela Jana Křtitele v Ostrovci mezi podporovateli a sponzory opravy této památky. Publikace zachycuje málo známé dějiny vesnic Ostrovec a Velečín na základě osobních vzpomínek autora, zvláště v období první poloviny 20. století až do odsunu Němců. Druhý materiál, který pan Geisenhof přivezl, byly transkribované barokní účty, vztahující se k přestavbě kostela Jana Křtitele v roce 1757. Tyto pocházejí z vrchnostenského archivu černínského panství, k němuž Ostrovec patřil a jsou uloženy v Státním oblastním archivu v Jindřichově Hradci. Jejich kopie byla poskytnuta v loňském roce německým studentům

a protože je informace velmi zaujaly, vlastní iniciativou jedné studentky byly kopie předány německému badateli Karlu Hahnovi z Wirsbergu, který ve svých téměř osmdesáti letech barokní texty přečetl a přepsal. Jeho nezištná pomoc a úsilí, které přepisu složitého německého textu z 18. století věnoval, si zaslouží uznání a poděkování. Archivní materiál je tak dostupný širšímu okruhu badatelů, pro něž orientace v archivních dokladech představuje velký problém. Spolupráce s Univerzitou v Bamberku pokračuje již více než desetiletí a v posledních pěti letech znamená především týdenní studijní pobyty mladé generace německých památkářů, kteří poznávají při své praxi českou památkovou péči, kulturní památky a způsoby obnovy památek v Plzeňském kraji. V letošním roce navštívili kromě Mariánské Týnice, kláštera v Plasích, metternichovské hrobky a expozice litiny také kapli v Mladoticích, kde probíhá obnova a restaurování freskové výmalby, mohli nahlédnout do procesu restaurování a dokumentace barokních malířských postupů. Prohlédli si rovněž archeologický výzkum Evy Kamenické u kostela sv. Mikuláše v Potvorně. Zázemí a organizační pomoc studentům při památkové praxi na Plzeňsku tradičně poskytuje Muzeum a galerie v Mariánské Týnici, které pro ně připravuje exkurze a seznamuje je s kulturními hodnotami regionu.

Irena Bukačová

V letošním roce bylo v Muzeu a galerii severního Plzeňska zahájeno rozsáhlé restaurování části poškozených textilních sbírek, které je financováno v rámci projektu Plzeňského kraje "Zlepšení péče o movité kulturní dědictví v regionu Plzeňského kraje" z fondů finančního mechanismu EHP/Norsko a které bylo připravováno již od roku 2005. Vedle textilií je ze stejného finančního zdroje ještě realizováno restaurování čtyř obrazů a čtyř plastik a části knižního fondu. Textilie jsou ale objemově největší akcí, zahrnující zásahy do 5 šátků z přelomu 19. a 20. století městského nebo venkovského charakteru, 3 vzorníků vyšívání z 1. poloviny 19. století, 4 dámských šatů z 1. poloviny 20. století, 4 krojových sukní z 19. století a dále 2 šněrovačky také z poloviny 19. století, krojového katrovaného krejzlíku z konce 19. století, kapsář z konce 19. století, torzo katrované bílé pleny, dětský čepiček a zástěra krojová z 1. poloviny 19. století. Největším souborem určeným k restaurování ale jsou prapory Spolků vojenských vysloužilců z Nečtin, Kralovic a Čisté, hornický prapor z let 1880-1900 a šerpa praporečníka a pak cechovní korouhve z Čisté a Kožlan, konkrétně cechu ševcovského, sdružených řemesel, cechu krejčovského, řeznického a tkalcovského a smuteční prapor cechu tkalcovského a korouhev cechu tesařského z Čisté datovanou do roku 1823 a dosud ne zcela spolehlivě určenou cechovní korouhev z Čisté (inv. č. 14728).

Právě u ní přineslo restaurování, které provádí ateliér Heleny Kastlové v Chotíkově, prozatím první "nerestaurovatelský" výsledek, který přispěl k její identifikaci. Při její demontáži byl uvnitř pod obrazem nalezen pamětní spisek (podobně jako např. u čistecké korouhve cechu krejčích při restaurování v roce 1985)^{1/}, který osvětluje jednak příslušnost korouhve k cechu a také datum jejího vzniku: "Prapor tento přináležející počestnému pořádku caichářskému, který jednán byl za času cechovních představených p. Franty Laukotů a p. Wenzla Kubičků zhotovil Jan Wawra, mistr krejčovský z městečka Čistý dne 1. června 1851 zde i hned v chrámu Páně u sv. Václava na sv. Trojici posvěcen byl, a sice skrze jemnost P. faráře Jan Hlavou, toho času vikarni inspektor. tento spis psal Wenzl Terybl, mistr caychařský též z Čistý a také toho jednatel" (přepis PhDr. Irena Bukačová).

Korouhev je vyrobena z podkladového plátna a přes něj nataženého zeleného damašku, je lemovaná zlatou portou a doplněna třásněmi a třapci a je napnutá na kovovém rámu. Jsou v ní vsazeny obrazy malované na plátně zobrazující sv. Václava, což koresponduje se zasvěcením místního kostela a vcelku běžným zvykem takovéto prezentace zasvěcení na cechovních korouhvích.

Na druhém je světec s holubicí, který je příbuzný stejnému motivu na cechovní korouhvi tkalců z Kožlan. Popisovaná korouhev tedy bezesporu

patří čísteckému cechu tkalcovskému, který byl založen v roce 1725. Restaurování sbírek tak přispělo nejen ke zkvalitnění jejich fyzického stavu a uchování pro příští generace, ale i zvýšení jejich vypovídací schopnosti.

Jiří Fák

Poznámky:

1/ Korouhev tehdy byla restaurována

ve státních restaurátorských ateliérech a byl v ní vložen list papíru s textem: "Dne 15. března 1848, pracoval Johan Vávra, mistr krejčovský z Čisté na tomto praporci práci krejčovskou a zhotovil ho dne 17. března." Uloženo ve sbírkovém fondu Muzea a galerie severního Plzeňska pod inv. č. 10 119.

Pomníky tragických událostí na Dolnobělsku

Procházíme - li krajinou potkáváme němé svědky minulosti, kapličky, křížky, nebo pomníčky na nejrůznějších místech, na návších, u cest, ale také ukryté v lesích nebo uprostřed polí. Jejich umístění není dílem náhody nebo rozmaru, ale má svůj účel. Některé drobné památky byly spojené s každodenním nebo běžným rytmem života. K nim patří zvonice nebo kaple na návších, které oznamovaly denní

čas, ale i čas lidský. Se smrtí souvisely tzv. umrlčí kříže na koncích vsí ve směru kudy se ubíral pohřební průvod ke hřbitovu. K celoročnímu opakujícímu se rituálu patřily kříže prosebné, za úrodu na okrajích polí, kříže obcházené při procesích nebo např. o velikonočním rajrání. Vedle těchto drobných památek majících jakoby své pevné místo v životě našich předků existují další, vytvořené v souvislosti s náhodnými mimořádnými událostmi, ať již radostnými jako např. poděkování za uzdravení nebo narození dítěte či na místech zázraků jak tomu je např. u kaple Jana Trylče u Litého. Část drobných památek na Dolnobělsku byla postavena na místech tragédií, ať již násilných činů nebo jen náhodných nehod. Každá taková mimořádná událost zcela jistě přinesla do obce i jejího okolí vzrušení, narušila zaběhnutý řád. A pro zachování těchto událostí v paměti obyvatel nebo např. na usmíření rodiny postiženého se stavěly na místech tragédií kříže a pomníčky. S těmi nejstaršími je na Dolnobělsku spojeno několik pověstí, památky novější již pak mají pro svůj vznik

Lité, kaple Jana Trylče.

reálný základ v historické, skutečné události. Pokusíme se v následujícím příspěvku přiblížit v krátkém přehledu místa Dolnobělska spojená s tragickými událostmi, která jsme zachytili při přípravě již pátého pokračování seriálu publikací Paměť krajiny, které se věnují systematickému soupisu drobných památek v krajině severního Plzeňska.

Nejvíce různých pověstí se vztahuje k dnes již velmi zvětřalému pískovcovému kříži stojícímu severně od obce Lhotka, kam byl přemístěn kolem roku 1980 ze svého původního stanoviště u polní cesty ze Lhotky do Vrtby. Zde měl podle první verze pověstí označovat místo, kde vlci roztrhali ženu, která šla na prástky.^{1/} Jiná varianta pověsti zachycená v Dolnobělské kronice vypráví o pastýři, který se rád vychloubal, že se jeho stádu nemůže nic stát. Když bylo napadeno vlky, pastýř skutečně uhájil všechny dobytek, ale sám zahynul. Podle další pověsti, zde byla jakási dívka uštípána hady při sběru lesních plodů.^{2/} Kříž je někdy také zařazován do skupiny tzv. vojtěšských křížů, spolu s podobnými památkami u Spankova, Hubenova nebo Kunějovic. Traduje se, že v těchto místech odpočíval sv. Vojtěch, když šířil v kraji křesťanství.^{3/}

Podobný pískovcový kámen se nacházel také u Hubenova a označoval místo, kde se podle pověsti v bažině utopil kočár se svatebčany. Podle jiné verze se kočár převrátil, protože vypadl zákolník a podle hornobělské kroniky tragédii zapříčinila příliš rychlá jízda s již značně rozjařenou

svatební společností. Jindřich Nacházel však zároveň udává, že kámen je spíše hraničnickem manětínského panství.^{4/} Tato památka, ač je např. na internetových stránkách Plzeňského kraje popisována jako nakloněný kříž zakrytý ve vysoké trávě^{5/} na svém místě již neexistuje.^{6/}

Další pískovcový, značně zvětřalý, kámen najdeme při polní lesní cestě z Příšova do Žilova na katastru Ledec a je pojmenován "u Trubáka". Podle pověsti zde straší bezhlavý jezdec na koni a připomíná tak dávný příběh záletného trubače z Příšova, který jezdil za selkou Skálů v Žilově. Její muž si na něj počíhal za hospodou, kde jej postřelil. Poraněný stačil dojet jen na místo dnes zvané "U trubáka", kde zemřel.^{7/} Podle jiného záznamu sedlák trubači zároveň sebral žold a sedlo, které se pak u něj v domě našlo^{8/} a na kameni měla být patrná vytesaná trubka.^{9/}

V okolí Horní Břízy existoval zajímavý soubor obrázků světců umístěných buď na stromech nebo dřevěných sloupcích, mohlo jít také o dřevěná boží muka, z nichž některá rovněž označovala místa tragédií. Podle kronikářského záznamu se v dubnu 1899 kácel les po obou stranách silnice k nádraží. V místech "u obrázku" kácel František Urban z čp. 22 borovici a pomáhala mu přitom šestnáctiletá dcera Anna. Strom se ale naklonil a padl a přestože dívka prchala pryč, strom ji zasáhl větvemi a byla na místě mrtvá. Její rodiče na místě neštěstí postavili sloupek s obrázkem sv. Anny opatřený tabulkou s textem o této události. Hornobřížské pozem-

ky ležící při trnovské silnici nesou asi od roku 1860 název "U oběšeného", a to podle místa, které bylo označeno sloupkem a obrázkem sv. Václava, kde se podle pověsti oběsil muž. V lese severně od Horní Břízy nedaleko Modrého kříže se nacházel obrázek sv. Ferdinanda s tabulkou s nápisem: "Zde umřel střelnou ranou pán stavu rytířského Ferdinand Erben z Nekmíře. Stalo se to neštěstí dne 7. listopadu 1814". Všechny tyto hornobřízské upomínky na dávná neštěstí ale na svých místech dnes nenajdeme, stejně jako další obrázky u sv. Jiří nebo Panny Marie.^{10/} Zajímavý soubor památek se nacházel také v Ledcích. Vedle již zmíněného kříže "u Trubáka" stál malý litinový kříž na kamenném podstavci na rovině nad kaolinkou údajně na místě, kde byl zabit ledecký sedlák, když se vracel z martinského jarmarku. Kříž byl v roce 1945 poražen buldozerem a nebyl obnoven. Další dřevěný asi pět metrů vysoký kříž stál na cestě do "Malých dolišť", a to na místě, kde seděl za bouřky na žebříňáku sedlák z čp. 2 a vedle sebe měl vidle, takže do něj uhodil blesk a zabil i koně. Kříž zanikl někdy kolem roku 1930. V poli severně od obce je dosud dochováno torzo kříže sestávající ze dvou pískovcových hranolů, z nichž na jednom je vysekán obdélný obrazec s vyžlabenými rohy. Památka se nachází v místě označovaném "U Mrtvé cesty", a to údajně podle bitvy, při níž zde padlo mnoho vojáků.^{11/}

Dnes nedochovanou památkou tragické události byl kamenný kříž, který stál v tzv. "hrozně jámě" mezi Krašo-

Lité, kříž u čp. 2.

vicemi a Tatinou, kde byl před 1. světovou válkou zavražděn drotár (dráteník), který šel na nocleh z Trnové do Tatiné. Na památku této události zde jeho kamarádi postavili malý pomníček z pískovce, který byl ale zničen.^{12/}

Poslední památkou, jejíž příběh má nádech pověsti je kříž v obci Lité u čp. 2. Podle informace majitelky domu je postaven na památku tragické události, když zde při dětské hře zahynulo jedno z dětí po úderu kamenem. Dosud stojící litinový kříž je vsazen na pískovcovém podstavci sestávajícím ze dvou zřejmě druhotně použitých částí. Ve spodní části je letopočet 1875 a nahoře je ukončený obloučkovým vlysem a nad ním širší římsou a užším podstavcem pod křížem. Jetelový kříž je u paty opatřen relié-

fem klečící Maří Magdalény a nad ním je na spodním rameni deska srdcovitého tvaru lemovaná vavřínovou ratolestí, v křížení ramen jsou osazeny paprsky, na horním rameni destička s nápisem: "INRI" a na kříži korpus Ukřižovaného v tradičním provedení natřený stříbrnou barvou.

Další dochované památky se vztahují k historicky poměrně známým událostem. Největší z nich je kaple v lese Lipovka u Nekmíře postavená na místě tragické smrti hraběnky Terezie Kerssenbrockové, která zde byla zastřelena na honu 13. září 1884 a zároveň zahynul honec Bernard Šváb z Nevřeně. Hon pořádal hrabě Schoenborn a hraběnka sem přijela se svým manželem z Líštan. Podle spekulací se nemuselo jednat o nešťastnou náhodu, ale v pozadí mohl být milostný motiv, neopětovaná láska jednoho ze synů hraběte Schoenborna. Novogotická výklenková kaple je vyzděna z pískovcových kvádrů a desek. V přední části je kaple otevřená, hrotitou klenbu podpírají dva žulové osmihranné sloupky s profilovanými hlavicemi. V zadní plné části kaple je výklenek krytý mříží a v něm socha Piety na podstavci. Kaple je krytá vysokou sedlovou střechou. Ve štítě nad hlavním průčelím jsou osazeny tři reliéfní znaky, a to španělský štít s loukotí a španělský štít s větví doplněné hraběcí korunkou a pod nimi nápis: "Sidonia. // Mater", dále čtverceny francouzský štít, rovněž původně s hraběcí korunkou, v prvním a čtvrtém poli s lilií a ve druhém a třetím poli s kosmým pruhem se třemi hvězdicemi doplněný jmény: "Clemens // Maritus" a "Clemens //

*Nekmíř,
kaple Terezie Kerssenbrockové.*

Filius" a poslední španělský štít s hraběcí korunkou a loukotí a pod ním jménem: "Joannes Frater." Erby patří příbuzenstvu zemřelé - Lažanským, Hoyosům a Kerssenbrockům. Nad erby je ve štítě nápis: "Jesu. Servatori. Deo // Qui. Huc // Theresiam. // Proc. Com. Lažansky. F. // Com. Korff-Schmising = // Kerssenbrock //Lethali. Ex. Vulnere // Animam. Agentem // Supremum. Solaturus. // Accessit."

Na podstavci pod sochou Piety je nápis: "Heilige Gottesmutter nimm diesen Ort diese Gegend // u. ihre Bewohner in deinen Schutz! Vereinit mit // Theresia deiner glühenden Verehrerin und // Bernhard deinem frommen Knecht, flehen wir // durch dich zu deinem Sohne!"

Na podstavci jsou dále nápisy: "San-

guine Ne. Pedibus. Tereret. Loca. Tincta. Viator-Haec. Dedimus. Jesu. Sponte. // Dicanda Deo Car. Schönborn. Com. Cum. Sidonia. Uxore. Et Filiis."

"By pozdravila veselou honební společností // bratra a hraběte ze Schönbornů, s chotěm sem // z Leštan [tj. Líšťan] dne 18 13/9 84. přikvapivši, byla zde // sotva přišedši hr. Terezie Kerssenbrocková, // r. hr. Lažanská, neopatrným výstřelem smrtelně // raněna,- zde ležela hrdinně trpíc 2. hodiny, // zde přijala toužebně svého Spasitele - // v blízké myslivně druhého dne skonala. // Duše její v nebesích - tělo v Manětíně."

"Jen málo minulo okamžiků a druhý // neblahý výstřel usmrtil na blízku // v povstalé tlačenici ... // honce Bernarda // Rodičko přijmi to místo krajiny ... // i s Teresíí vroucí tvou ctitelkou ... //" Na zadní stěně kaple je leto počít 1903.

Terezie Kerssenbrocková se narodila 19. února 1856 jako dcera Prokopa Aloise Lažanského a Sidonie Hoysové. 12. června 1882 se vdala za hraběte Klementa Korff-Schmising-Kerssenbrocka.^{13/}

Daleko prozaičtější, bez romantického nádechu, byla smrt Jana Toncara v Horní Bělé, kterou připomíná kříž ve východní části návsi. Podle Františka Hájka na konci 90. let 19. století "si hostinský a hoši vzpomněli, že by měli uspořádat náramnou veselici. Máj sehnal hostinský, a to značně vysokou, na rohu hostince byla vykopána jáma a máj začali zvedat". V té chvíli se zde objevil horník Jan Toncar, který byl údajně opilý a vychloubal se, že "takový stromek zadrží

deštníkem". Byl sice odveden stranou, ale vrátil se ve chvíli, kdy podpěry sklouzly po kmenu máje, který spadl přímo na něj. Vdova nechala postavit pod hrází rybníka na památku smrti manžela kříž. Událost pak měl ještě šetřit krajský soud. "Staří soudruzi uprosili mladé, aby to vzali na sebe, a tak byli souzeni jen mladí - každý dostal 14 dní žaláře."^{14/} S lovmem a myslivostí jsou spojeny další dva pomníky nacházející se na v lesích na Dolnobělsku. První stojí jeden km severně od Mrtníka na místě, kde byl 22. července 1911 na podvečerní čekané na pokraji lesa tzv. "mlázu" zastřelen místní učitel Antonín Kankrlík. Nikdy ovšem nebylo zjištěno, zda šlo o nešťastnou náhodu nebo promyšlenou vraždu, i když je uváděno že údajně učitel odhalil nějaké nesrovnalosti, a tak byl zastřelen neznámým pachatelem.^{15/} Na místě tragédie byl postaven pomník, o nějž pečuje hasičský sbor, který právě učitel Kankrlík založil. Pomník je vyrobený z pískovce a sestává ze čtyř částí. Je v něm vsazena obdélná deska z měděného plechu s vyrytým nápisem: "ODPUŠTĚNÁM // NAŠE VINY // JAKO I MY // ODPOUŠTÍME // VINNÍKŮM // ZDE BYL ZAVRAŽDĚN 21. 7. 1911 // ANTONÍN KANKRLÍK // UČITEL Z MRTNÍKA". Prostor pomníku vymezuje dřevěný plaňkový plot mezi hranolovými kamennými sloupky s jednoduchou hlavicí.

Druhé místo lovecké tragédie se nachází v lese mezi Trnovou a Krašovicemi nad samotou zvanou Taubrovna. Zde byl pytlák v roce 1892 zastřelen hajný Jan Bernášek. Na

místě býval v 1. polovině 20. století obrázek na borovici^{16/} a na jaře roku 2009 zde byl postaven dřevěný kříž s původním nápisem osvětlujícím dávnou tragédií: "Poutniče postůj, na tomto místě byl // 15. 10. 1892 // zabit pytlákem panský hajný knížete Metternicha, // rodák z Babiné, // Jan Bernášek // ve věku 47 let, otec početné rodiny. Čest jeho památce. // Vzpomínají myslivci z Krašovic a Trnové. // V roce 2009 obnovili dle původního textu členové o. s. Přeskopec." Poslední pomníky, které uvedeme v tomto příspěvku, jsou spojeny s tragickými lidskými osudy za 2. světové války, kdy se na Dolnobělsku objevilo několik běženců z koncentračních táborů a nucených prací v Německu. Některým místní občané pomohli a zachránili je před smrtí, jiní zemřeli v transportech na konci války. Jim je věnován pomník na hřbitově v Horní Bříze. Dva pomníky ukryté v lesích připomínají tragické osudy jednotlivců. První, dřevěná ohrada s křížem při cestě z Hubenova k rozcestí "U sv. Františka" je na místě, kde se skrýval jeden z uprchlíků z nucených prací. Druhý pomník byl založen SČSP v Horní Bělé v roce 1973 na místě, kde byla nalezena mrtvola sovětské občanky Anatonie Fedulaevové, na okraji lesa jižně od Hubenova.^{17/}

Jiří Fák

Poznámky:

1/ SCHIEBL, Jaroslav, Plzeň v pověsti, legendě, tradici a škádlivce. Díl III. Nákladem vlastivědného kupectví a nakladatelství Marie Lábkové v Plzni, 1934, s. 21.

2/ Kronika obce Horní Bělá 1968-1995, SOKA Plasy inv. č. 10940.

3/ ŠAFR, Jaroslav, Dolnobělsko. Strojopis, s. 22, knihovna Muzea a galerie severního Plzeňska inv. č. 3866.

4/ Kronika obce Horní Bělá 1968-1995, SOKA Plasy 10940; HUS Miroslav a kolektiv, Hornobělsko. Obec Horní Bělá 2007, s. 41; NACHÁZEL Jindřich, Soupis drobných památek okresu Plasy, strojopis, Archiv dokumentace obcí Muzea a galerie severního Plzeňska.

5/ <http://www.plzensky-kraj.cz/Relics.asp?IngPamarka=948766>

6/ Podle Jaroslava Bicana byl odstraněn již někdy v 60. letech 20. století; V posledním soupise kamenných památek je uvedeno, že nebyl nalezen při kontrole v roce 1986 (KOLEKTIV, Kamenné kříže Čech a Moravy. Argo 2001, s. 291).

7/ SCHIEBL, Jaroslav, Plzeň v pověsti, legendě, tradici a škádlivce. Díl III. Nákladem vlastivědného kupectví a nakladatelství Marie Lábkové v Plzni, 1934, s. 21.

8/ KADLEC Josef, Ledce. Rukopis ve fondu Národopisné muzea v Plzni, č. 71571, str. 1- 18.

9/ Kolektiv, 800 let Ledec 1181-1981 z minulosti a přítomnosti obce Ledce i okolí. [Ledce 1981], s. 203.

10/ Kronika Horní Břízy a informace pana Roberta Trnky.

11/ Kolektiv, 800 let Ledec 1181-1981 z minulosti a přítomnosti obce Ledce i okolí. [Ledce 1981], s. 203; Josef Kadlec, který uvádí většinu ledeckých tragédií, v díle cit. v poznámce 8 na místo "U mrtvé cesty" klade bitvu mezi Žižkou a Hynkem z Nekomíře z roku 1419, která je obecně lokalizována k Nekomíři (!). Zcela smyšlené jsou

pak teorie stejného autora o smrti generála Felixe Dorheima v roce 1618, který měl být v Ledcích na faře a Mansfeld se zmocnil jeho stanu a na místě, kde stojí kříž u čp 52 jej nechal zastřelit. Dorheim pak měl být pochován na vrchu Posvátnice, kde stojí další kříž a polední stín přes něj vržený má označovat místo jeho hrobu (!). Felix Dorheim ve skutečnosti padl při obraně Plzně na hradbách ještě před jejím dobytím (např. HRUŠKA Martin, Kniha pamětní král. krajského města Plzně od roku 775 až 1870. Plzeň 1883, s. 139.).

12/ Kronika obce Krašovice II díl 1977-1989, SOkA Plasy.

13/ Pouzar, Vladimír, Genealogie rodu hrabat Lažanských z Bukové. Městské památkové zóny Manětín a Rabštejn - sborník příspěvků ze semináře konaného v Manětíně

15.–17. května 1996. Mariánská Týnice; Terezie Kerksenbrocková byla na základě mylné interpretace nápisu označena za bratra hraběte ze Schoenbornů (<http://www.plzensky-kraj.cz/Relics.asp?IngPamarka=955741>).

14/ Hájek, František, Vzpomínka na rodnou obec. 1960-1970. SOkA Plzeň - sever Plasy; Událost je popsána také v anonymním strojopise uloženém v archivu dokumentace obci Muzea a galerie severního Plzeňska.

15/ Ladislav Soutner, Vzpomínka na pana učitele Kankrdlíka, Vlastivědný sborník - čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska 1997/1.

16/ Kronika obce Krašovice II díl 1977-1989, str. 87; SOkA Plasy.

17/ Kronika obce Horní Bělá 1968-1995, SOkA Plasy 10940.

Židovský holocaust

Donedávna poměrně zapomenutou kapitolou byly osudy obyvatel židovského původu z venkovských měst a obcí severního Plzeňska. Protižidovské zákony přijaté za protektorátu se dotkly také života venkovského židovského obyvatelstva zpočátku pouze omezením občanských práv při stanovení úředních hodin a prodejní doby pro neárijsce. V roce 1940 byly výrazně omezeny pracovní možnosti židovského obyvatelstva prohlášením o arijském původu pro veřejné zaměstnance, který znemožňoval Židům výkon některých profesí. V roce 1941 nařízeno nosit židovskou hvězdu s nápisem JUDE. Tento rok již znamenal značné ohro-

žení této menšiny, docházelo k arizaci podniků židovských majitelů, např. kaznějovské Jodasty, která patřila rodině Petschků, do nichž byli dosazeni "správci k věrné ruce" tzv. Treuhand. Židé byli nasazováni na práci v zemědělství (za mzdu), protože panoval velký nedostatek pracovních sil, když najaté slovenské sezonní dělnictvo nepřišlo na práce na velko-
statky a do lesů.

Kolik židovských obyvatel z Kralovic se dá najít v počtu 3948 Židů, kteří byli transportováni z Plzeňska, není dosud dokumentováno. Jen skromné údaje v některých kronikách nebo archivních materiálech naznačují trpký osud menšiny, které zde měla

po mnoho generací svůj domov a často patřila k venkovské inteligenci, jako byli lékaři či obchodníci a drobní podnikatelé, kteří svojí aktivitou působili na rozvoj regionu. Pronásledování vyvrcholilo nařízenými transporty a v lepším případě emigrací. Do Ameriky emigrovala např. část rodiny Thiebenů, majitelů řady velkostatků na Kralovicku.

Holocaust začínal deportací židovského obyvatelstva ze severního Plzeňska buď přes Plzeň nebo vlakovými transporty z Kralovic, Čisté, Plas do Terezína a odtud dále. Odjížděly celé rodiny a zanechávaly zde veškerý majetek. Vrátila se jich nepatrná část. Největší vlna deportací proběhla v roce 1942, když v lednu byly vypraveny 3 transporty do Terezína z plzeňského nádraží, v nichž odjížděly také Židé z Manětínska a Plaska. Můžeme uvést jen několik jmen židovských rodin, jejichž osudy zachytily kroniky.

Z Břežan na Čistecku, které tehdy patřilo do kralovického okresu, byla postižena čtyřčlenná rodina Josefa Druckera, na jehož hospodářství čp. 20 byl dosazen německý správce z Březska. Rodinu šikanovali a nakonec odešla 23. 1. 1941 na nádraží do Čisté a odtud transportem do koncentračního tábora do Terezína. Správce (k věrné ruce) ze dvora Břesko Josef Sedlák převzal živý (dobytek) a mrtvý inventář nejen od Josefa Druckera, ale též od Rudolfa Poppera z Čisté čp. 15, Emila Kauderse z Čisté čp. 13, od Alfréda Franka z Čisté čp. 87 a odvezl si jej do Březska. Měl k tomu svolení úřadů, které samozřejmě zabezpečily hospodář-

ství po odchodu celých židovských rodin. Dále převzal též zemědělský inventář od židovského hospodáře Maxmiliána Fleischera z Potvorova, který se odstěhoval do Kralovic již roku 1940. Fleischer měl v Potvorově dům čp. 47. Hospodářské budovy, pole a část inventáře si najal Václav Koza, rolník z Potvorova. Z uvedených rodin se nevrátil nikdo. Z Plas jsou doloženy mezi oběťmi holocaustu šestičlenná rodina Deimlova, která nastoupila transport z Plzně 13. a 14. ledna 1942 do Terezína a odtud dále do koncentračních táborů (Bedřich Deiml, obchodník Plasy čp. 29, + Adela Deimlová, roz. Vohryzková, manželka +, Jiří Deiml, 1921 syn studující, vrátil se 20. 5. 1945, Pavel Deiml, Plasy 29, obchodník, odchod 13. 1. 1942, +, Olga Deimlová, roz. Löblová, vrátila se, Hanuš Deiml, r. 1922, vrátil se), a rodina Fleischelova (MUDr. Rudolf Fleischl - státní obvodní lékař z Plas u Plzně, Matylda Fleischelová, Plasy 163, vazba od 14. 1. 1942, jeho sestra, majetek zabaven, nevrátili se). Z Kralovic šlo do transportů nejvíce lidí, protože se do města přistěhovalo mnoho rodin ze zabraného sudetského území. Velkou ztrátou pro obchodní život města byl odchod rodiny Popperů, (Marcus Popper). Goldscheiderů, Gansů, Ebenů, Sonnenscheinů a mnoha jiných, jejichž jména najdeme na kralovickém pomníku. Záznamy zachycují poslední bydliště, z něž uvedené oběti nastupovaly do transportů. Podrobně je dokumentován osud židovských rodin z Kaznějova. Všichni Židé z Kaznějova byli deportováni transportem R a jejich odjezd

byl realizován ze shromaždiště v Plzni, kam se museli o několik dnů dříve dostavit. U převážné většiny obětí neznáme konkrétní místo a datum smrti. Poslední zprávou o jejich osudu bývá datum odjezdu transportu (na východ), jímž byli deportováni z terezínského ghetta. Místo a datum smrti je totožné s udávaným cílem a datem odjezdu na východ. Transport rodiny Kleinů odjel z Terezína do Zamosce asi 60 km od polského Lublinu, jeho účastníci byli ubytováni v místním ghettu a postupně prošli řadou dalších ghetta a táborů, až zahynuli v různých vyhlazovacích táborech. Z 1000 deportovaných se z tohoto transportu dožilo osvobození pět lidí.

Transport rodiny Vrbů dojel z Terezína rovněž do oblasti Lublinu od Izbi-ce, kde prošli řadou táborů a zahynuli na různých místech, především patrně v Chelmnu, Belzecu a Sobiboru. Z 1001 účastníků tohoto transportu se dožilo osvobození 7 lidí.

Již v lednu 1942 byla úřady věnována péče zanechanému židovskému majetku, o nějž byly obce povinny se postarat, aby nebyl rabován. Klíče od židovských domů byly uloženy na místních úřadech nebo na židovské obci v Plzni nebo si je Židé vzali s sebou.

V Manětíně převzali ještě před odchodem Židů tamní členové NSDAP od židovského obchodníka Josefa Grosse čp. 24 šicí stroj (byl dán do německé školky) a piáno, které bylo umístěno v německém hostinci Josefa Buberleho, od židovky Ernestiny Löbelové čp. 99, skříň a židle byly umístěny v německém spolkovém

domě v Manětíně. Ostatní židovský majetek byl umístěn u Bohumila Paška v Manětíně čp. 243 a Kateřiny Gerstnerové.

Nespecifikovaný majetek Židů z Dolní Bělé byl uložen v uzamčených místnostech, zaplombován a kontrolován místním četnictvem. Další obdobně střežený majetek byl po Židovi Oskarovi Münzerovi z Krašovic. V Kožlanech zanechal byt Otto Roubíček čp. 6, který odevzdal klíč na Oberlandrátu v Plzni. Četnictvo a městský úřad v Kožlanech dozíraly na péči o zanechaný majetek, rovněž tak byl prováděn dozor nad majetkem Židy zanechaným v Plasích a v Kaznějově. V Litém byl majetek po Miroslavu Sachrovi čp. 46, Františku Pútovi čp. 49, který byl uložen v uzamčených místnostech.

Zanechaný majetek byl převeden do vlastnictví přestěhovatelského fondu pro Čechy a Moravu, a tedy do vlastnictví německé říše. Část inventáře byla též státně policejně zabavena. Domy uzamčeny a střeženy policií. Židovské matriky z Dolní Bělé zaslány v roce 1940 v počtu 7 knih na okresní úřad do Plzně. Kralovické matriky připadly do Židovské náboženské obce v Plzni, když byl jejich dosavadní správce pan Em. Kauders z Čisté odeslán do transportu. Bližší informace o osudu židovských rodin je možno získat v databázi obětí v Židovském muzeu a z terezínské knihy.

Tyto věcné a strohé informace jsou často posledními údaji o osudech lidí, kteří se stali obětí holocaustu.

Irena Bukačová

Poznámky:

1/ Dopis obecnímu úřadu v Kaznějo-

vě z Židovského muzea v Praze, čj. 1847/97. Ing. Bernard Klein nar. 1886, bytem v Kaznějově + (28. 4. 1942, Zamosc)

Olga Kleinová, nar. 1889, bytem v Kaznějově + (28. 4. 1942, Zamosc)
Ing. Karel Vrba, nar. 1889 bytem v Kaznějově + (11. 3. 1942, Izbica)

Hedvika Vrbová, nar. 1891, bytem v Kaznějově + (11. 3. 1942, Izbica)
2/ OU Kralovice kart. 118, VIII/8
3/ Židovské muzeum Praha, Jáchymova 3, Praha 1, Tel.: 224 819 456,
pavlina.korinkova@jewishmuseum.cz

Než přijde euro aneb vzpomínka na osud korunové mince

Platidla doprovázející každodenně náš život, mají své zajímavé osudy, skryté za jménem výtvarníka, který je navrhl. Článek o důvěrně známé, staré československé koruně je věnován především vzpomínce na akademickou sochařku a medailérku Marii Uchytílovou (1924–1989), od jejíhož úmrtí uplyne právě v listopadu dvacet let. Kralovická rodačka, žákyně významného českého medailéra profesora Otakara Španiela, zanechala dvě pozoruhodná díla, která přesahují její ostatní bohatou sochařskou a medailérskou tvorbu - monumentální pomník dětským obětem válek pro Lidice, jemuž věnovala více než dvacet let svého života, a drobné, ale velmi rozšířené dílko - korunovou minci, která se dočkala největšího počtu ražeb v novodobém československém mincovnictví.

První poválečná kovová korunová mince, nejznámější dílo Marie Uchytílové, vznikla na základě veřejné anonymní soutěže "Jednokorunová mince československá", vyhlášené ministerstvem školství a kultury a s ministerstvem financí, do které se přihlásilo 107 návrhů. Porota, v níž zasedali umělci (K. Lidický, O. Ko-

zák, J. Malejovský, A. Holý, A. Strnad) a zástupci ministerstva financí a kremnické mincovny, ocenila 13 návrhů, mezi nimiž byl též mincovní reliéf Marie Uchytílové, který pak vybral tehdejší ministr financí, ani by tušil, že modelem k ženské postavě byla fotografie tehdy vězněné mladé skautky Bedřišky Synkové. Návrh Marie Uchytílové byl vybrán k realizaci a její korunová mince obíhala v letech 1957-1993. Mince byla ražena ve státní mincovně v Kremnici z tzv. obecného kovu, tj. slitiny mědi a hliníku (CuAL, tj. hliníkový bronz), měla průměr 23 mm a váhu 4 gramy. Do oběhu byla uvedena na základě

vyhlášky 48/1957 2. září 1957 a její platnost byla ukončena 30. září 1993 na základě vyhlášky 141/1993. V prvním období v letech 1957–1960 obíhala jako mince Československé republiky, na aversu byl československý státní znak a opis REPUBLIKA ČESKOSLOVENSKÁ a vročení 1957, 1958, 1959, 1960. Jako mince Československé socialistické republiky sloužila od 1. 12. 1961 do 30. 9. 1993 a její uvedení do oběhu se řídilo vyhláškami 131/1961, 141/1993. Avers byl upraven ve shodě s novým státním znakem, kde byl lev na pavěze s pěticípou hvězdou a opis ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA a vročení 1961–1971, 1975–1977, 1979–1986, 1987 (raženy jen pro ročníkovou sadu), 1988 (raženy jen pro ročníkovou sadu), 1989 a 1990. Jako mince České a slovenské federativní republiky byla korunová mince se stejným reverzem, váhou, slitinou a rozměry, na aversu byl znak ČSFR od Miroslava Ronaie, který používaly všechny tehdejší nové mince. Byla uvedena do oběhu podle vyhlášky 60/1991 k 1. 4. 1991 a platila do 30. 9. 1993 podle vyhlášky 141/1993, kdy byla po rozpadu federace nahrazena mincí České republiky. Byla ražena v letech 1991 a 1992, vročení byla uvedena na aversu pod děleným federálním znakem státu. Tato poslední varianta byla ražena od 1. 4. 1991 v počtu 40 442 500 kusů. Když 8. 2. 1993 nastala v důsledku vzniku samostatné České a Slovenské republiky měnová odluka, zůstala stará koruna v oběhu za režimu měnové unie, než byla nahrazena novou korunovou mincí,

kteřá byla realizována podle návrhu Jarmily Truhlíkové-Spěvákové. Její podoba (průměr 20 mm, váha 3,6 g, ocel galvanicky poniklovaná) zahájila novou sérii českých mincí. Sotva však nějaké platidlo překoná délku oběhu korunové mince, která byla navržena Marií Uchytílovou. Ta byla platidlem, které bylo v oběhu 36 let a byla ražena opakovaně v celkovém množství přesahujícím několik set miliónů kusů. Jejím skromného díla se dotýkaly každodenně ruce generací, pro něž byla součástí jejich života. Výtvarné řešení reversu korunové mince navázalo na československou mincovní tradici.

Při přípravě československých mincí za první republiky připadla významná úloha Otakarů Španielovi (a také Jaroslavu Korejcovi a Otto Gutfreundovi), který jako učitel Marie Uchytílové-Kučové byl inspirací pro její korunovou minci. Stala se tak pokračovatelkou československé mincovní tradice. Španielova 1 korunová mince ražená v letech 1922–1927 a desetikorunová mince Jaroslava Horejce z let 1931–1953 měly obdobnou inspiraci a řešení s figurálním ženským motivem a přírodními prvky (snop, ratolest).

Když porota vybrala do užší soutěže 13 návrhů, nepovažovala však žádný za natolik ideální, aby mohl být bez úprav použit. Konkurenční návrhy podal mimo jiné též manětínský rodák, sochař Alois Sopr. Výtvarné řešení většiny reversů koruny bylo pojato budovatelsky, v reliéfech se promítala dobová ideologie, oceňující práci v průmyslu či zemědělství jako zdroj bohatství.

Ke vzniku návrhu jednorunové mince se pojí zajímavé okolnosti, které popsal tehdejší tajemník soutěže dr. Josef Lhota (nar. 1928) a pamětnice paní Bedřiška Synková (dnes Hoffmannová, nar. 1935), jejíž fotografie posloužila jako předloha k dívčí postavě, sázející lipku. Nebylo by ničím pozoruhodným, že sochařka využila k návrhu fotografii copatého děvčete, kdyby právě toto děvče nebylo odsouzeno k mnohaletému vězení za svoji "protistátní" činnost ve Skautu. Tak se Marie Uchytílová, který byla velmi citlivá a bytostně nesnášela násilí a nespravedlnost, svojí korunou tajně "pomstila" režimu, když na minci obíhala podoba děvčete, které bylo nespravedlivě uvězněné a právě když mince vstupovala do oběhu, si odpykávalo první část svého původně osmiletého (po zkrácení pětiletého) trestu. Příběh mi osobně vyprávěla paní Bedřiška, jejíž osud popsala v jedné povídce Božena Jíšová v knize *Němá krása, věnované ženám, které prožily komunistické lágry*. Její tvář bylo možno spatřit na výstavě obětí totalitního režimu, k nimž patřili vedle ní též přátelé ze skautského oddílu Racek, s nímž bylo odsouzeno v roce 1954 asi čtyřicet lidí. Fotografie slečny Bedřišky Synkové jako copatého děvčete dala Marii Uchytílové její matka, která pracovala jako sekretářka na výtvarné škole a se sochařkou, která zde učila, byla v přátelských vztazích. Také jí také přinesla první vyraženou korunu a když se dcera Bedřiška vrátila po mnoha letech z komunistického vězení, maminka jí vyprávěla, jak sochařka ji s velkým potěšením na revers

koruny vymodelovala, aby tak vyjádřila svoji solidaritu s odsouzeným děvčetem a jak ji těšila představa, že na nejrozšířenějším platidle tehdejšího režimu obíhá podoba jeho nespravedlivě odsouzené oběti. Paní Bedřiška si dodnes onu původní korunu uchovává jako památku na své nelehké mládí v zemi, kterou více než před čtyřiceti lety opustila. Se sochařkou se setkala naposledy při jedné její cestě do zahraničí.

Druhá informace osvětluje historii vlastní anonymní soutěže. JUDr. Josef Lhota, právník Svazu výtvarných umělců. Jako její tajemník si vzpomíná peripetie volby návrhu Marie Uchytílové na cestě k realizaci. Ze své funkce byl pověřen, aby seznámil ministra financí s předloženými výtvarnými návrhy. Mezi hodnocenými podklady se původně návrh Marie Uchytílové neumístil na předním místě, avšak definitivní slovo výběru modelu bylo ponecháno na tehdejšímu ministrovi financí. Ten rozhodl sám a vybral to, co se mu líbilo. Byl veden zřejmě tradicí v této oblasti a zvolil obvyklý námět, zavedený již v prvorepublikových ražbách a nikoli modernější experimenty či angažované neobvyklé náměty. Tak se Marie Uchytílová stala autorkou nejrozšířenějšího "výtvarného díla". Motiv jí navržené mince se dostal do povědomí a našel kromě svého původního určení ještě celou řadu uplatnění. Byla mimo jiné použita v roce 1974 v Maďarsku při ražbě stoforintové mince k 25. výročí Rady vzájemné hospodářské pomoci (1949–1975), kde byly zobrazeny všechny tehdy obíhající jednotkové mince spřátele-

ných zemí. Motiv z korunové mince Marie Uchytílové byl vybrán výtvarníkem Andrejem Peterem ještě v roce 1978 Státní mincovnou v Kremnici jako ozdoba záslužné medaile pro vzorné pracovníky a též na pamětní medaili kremnické pobočky Slovenské numismatické společnosti k 650. výročí založení mincovny v Kremnici, která byla ražena ve stříbře. Československá korunová mince byla použita výtvarníkem C. I. Fedorem na medaili, kterou v roce 1982 vydalo Muzeum mincí a medailí v Kremnici k 90. výročí korunové měny. Koruna byla také užitá jako emblém České státní spořitelny na pěti variantách medailí od Josefa Hvozdenického, vydaných v roce 1983 k oslavě třiceti let práce socialistického spořitelnictví. Jak asi bylo autorce, když platila svojí

mincí a dívala se do tváře lidem, kteří její korunu denně nosili v peněžence? Nemohla jistě ovlivnit to, kolik si za korunu koupí, ale reliéfem, představující mladou ženu sázející lípu, vyhrála i anketu o nejoblíbenější československou minci. Přispěla k tomu jistě i symbolika v užití lípy, tradičního výrazu češství a vlastenectví. V jejím rodném kraji, na Kralovicu, lípa rostla od středověku, aby lemovala cesty plaským klášterním panstvím. Ještě než opadá její drobné zlaté listí, jímž platí každým podzimem, kladu v duchu lipovou větvíčku k pamětní desce Marie Uchytílové na rodném domě v Dělnické ulici v Kralovicích. Po pěti letech od svého osazení v roce 2004 dostává bronz barvu staré mince.

Irena Bukačová

Opožděná kronika doby válečné a Kožlan

pokračování z minulého čísla

Je nařízena dodávka ovoce a jablek ze zahrad přesahující více než 7 stromů nebo 300 m² plochy. (Toto nařízení však bylo po dobu celé války benevolentně přehlíženo a tolerováno) Je propagován chov ovcí, včel, ale i bource morušového a králíků. Při lovu a odstřelu drobné zvěře je povinnost 50% odstřelené zvěře odevzdat do sběrný pana Roma v Kralovicích. V roce 1941 je také zřízen pro obchodní styk u Městské spořitelny v Kralovicích bezplatný spořizovací účet s možností libovolné úhrady na území Protektorátu a celé Říše. Od 21. 8. je zavedena úprava prodeje

tabákových výrobků, kde na týdenní příděl na muže od 18 let (i nekuřáka) je 30 cigaret nebo 6 doutníků, nebo 30 g cigaretového tabáku, nebo 50 g dýmkového tabáku (v té době jsem chodil tátovi za korunu pro 10 cigaret Zorek). Je upozorňováno na zákaz styku s Židy a po celostátní perzekuci některých funkcionářů Sokola činnost organizace Sokola v Kožlanech pomalu upadá až zaniká úplně a to včetně činnosti dramatického odboru, která byla v Kožlanech tak bohatá. K úplnému zastavení činnosti Sokola pak dochází 13.4.1941, kdy Okresní úřad v Kralovicích (Oberlandratsamt)

na základě říšského výnosu zastavuje s okamžitou platností činnost Sokola vyjma živnostenského provozování biografu a zajišťuje jeho veškerý majetek. (V té době měl Sokol celostátně 356 918 členů z toho 241 854 mužů, 115 064 žen a nespočet dorostu (nad hlavním vchodem sokolovny byla odstraněna keramická socha sokola s rozepjatými křídly a keramický nápis Sokolovna, nápis ani socha sokola nebyla však již po válce nikdy obnovena). Den před Silvestrem 1941 byl zatčen 54letý sedlák J. Z. z blízkých Hedčan za pytláčení a nástrahu ok na zvěř v honebním revíru. Soudem byl uznán vinným ze zločinu a protivení se oprávněné osobě nájemce chránící myslivost a odsouzen na čtyři léta těžkého žaláře, kde během výkonu trestu zemřel (nebyl to zločin, ale velká vášeň).

Začínající zima v roce 1942 svým sněhem a krutými mrazy vyhlašuje na celém území Protektorátu pracovní povinnost pro všechny muže na odklizení sněhu. Na východní frontě v Rusku zasahuje nepřipravené německé přezimovací linie a protektorátní vláda vyhlašuje celostátní sbírku teplého šatstva pro německé vojáky. Apeluje na české obyvatelstvo ke sběru zimních potřeb a veškerých teplých vlněných věcí, ponožek, punčoch, vest, svetrů, teplých pulovrů, vlněného zimního prádla, košil, podvlékaček, břišních pásů, nátepníček, kožešinových kazajek, rukávníků, štuclů, kožešinových holinek, tlustých teplých rukavic, vlněných palčáků, šátků a kabátů všeho druhu. Tato sbírka však neměla v Kožlanech předpokládanou odezvu, neboť toto

oblečení by byli potřebovali i lidé z našich chudobinců.

Národní souručenství opakovaně požaduje od členů při úředním styku s orgány NS pozdrav vztyčenou pravíci. Nebyl jsem však za celou dobu války svědkem tohoto pozdravu, až na dva primitivní sociálně slabé muže, kteří se někdy navzájem takto zdravili. V té době má kralovický okres organizace Národního souručenství již v 53 obcích se stavem 3226 mužů a 2677 žen a 1302 mládeže.

V březnu 1942 hostuje v hospodě u Majerů Antonín Kopecký, pravnuk zakladatele loutkového divadla Matěje Kopeckého, kde během pobytu sehrál jak pro mládež, tak večer pro dospělé klasické hry: Loupežníci na Chlumu, Oldřich a Božena, Don Šajn, Faust a Pan Franc ze zámku. A po dobu pobytu v Kožlanech chodil s námi do školy syn Kopeckého Jeník, kterému jsme to loutkové divadlo všichni záviděli. V dubnu 1942 byl v Kožlanech promítnut první barevný film spolkem krematoria, který měl přesvědčit návštěvníky o kráse a pietě pohřbu žehem. Později byly promítnuty další barevné filmy, německé filmy Baron Prášil a Pandur Trenk.

Bohumil Vondrášek

A Miksám listonoš, je veselý vždy dost, rád on se napije taky rád tancuje.

Pašek muzikant je, také šoférem je, přejem mu na jisto, by měl pěkné místo.

U Rajpricha je láce, tak má hodně práce, a u Šlaufů v chládku, má pěknou zahrádku.

Pan učitel Vališ, každého zdravil již, že je dosti milý, tak se pannám líbí. Dnes dělám Tlampače, někdo mě natluče, každý dnes akorát, jméno má akorát.

Ten Šlauf to je Vám kos, musely mu rozšířit most, až starý rozboří bude mít nádraží, má také včeličty, dvě hezké dcerušky.

Ten Randa při práci, myslí na legraci, a Rajzr z vesnice, dost vozí pšenice, plnou stodolu měl, a potom vyhořel, kadého on má rád, na houby chodí rád.

Ten Jindra je voják, jest to velký dobroák, on staví pilíře dnes dělá písaře. A Hanzlíček v Berku má jedinou dcerku.

Bunda, když vesel je, tak si rád zapěje. Starosta hodný pán, dovolil máje nám.

Však i paní jeho, ta má radost z něho. Ten Trylč měl tušení, že spadne z lešení jak on byl tomu rád, že si nezlomil hnát.

Ten Zíma dceru vdal, pěkné věno jí dal, věno slíbil a nedal nic. Ten Štěpán hodný je, prvním radním on je mladý svobodný je, na heligon hraje.

Krause zas zlobily, vzaly mu hodiny, protože sám až dost, legrace dělá

moc. Trylč tutou po ránu, chodí na továrnu. Trylč Josef když má čas, dřeváky dělá zas.

To Krejčíkojc stavení, jest jak malovaný.

Janouškovec vedle, naproti má pole, slepice mu tam chodí, s nimi se nahoní.

A Šmídl to samé, žito má sežrané ten však ze všeho hned, foukne na klarinu. Nad Skalojc vítr vál, došky ze střechy vzal. Svoboda do lesa, rád s vozíkem klusá.

Popel prodal koně, teď jezdí na kole pak prodal i pole, že prý jsou moc staré.

U Poků žebřiny, před námi zavřeli. Poková zavřela, forhanky stáhnula, Paškovíc rodina, ta hodně vydělá. Křížojc mají koně, ty utáhnou hodně, ty koně mít jistě, zajel bych k nevěstě, Houza hokynaří, dobře se mu daří, Šmídl hned po ránu, ptá se na svačinu.

Pitрман s vozíčkem, jezdí jenom s psíčkem. Ten Heller domkaří, správně hospodaří, dobře dcery vyvdal, pěkná věna jim dal.

Sachr nemá nouzi, je již také v penzi. Hasková koupí kůže, smlouvat se s ní může.

A Smaulík šimla má, on se mu plašívá.

Ten mlýn je jako hrad, mlynář je tomu rád, takový já tak mít, sedum let budu pít, pěkně se tam mele, každý tam rád jede.

A teď milí přátelé, dobrý pozor mějte, a má poučná slova, dobře poslouchejte, dovíte se ledacos, co se ve světě děje a i jaký vítr, z které

strany věje. Jeruzalém velké město, dlouhá lhota malá ves, láska rozmilá nevěsto, kouše někdy hůř jak pes. Svatba byla, přijdou křtiny, o bouři se blýskává, kdo upadne mezi trní, ten si sotva vejskává.

Dobrý lhář lze jen se práší, rací mají klepeta, starej bábě hubu zašít, ona nosem štěbetá.

Raky lovil, chytil žábu, učitelský mládenec, kdo si vezme starou bábu, ten má houby, ne věnec.

Sedláček se bojí drába, kachna chodí na vodu čím dál tím hůř, řekla bába, když padala se schodů.

Liška chytrá, ryba nemá, had neuštkne ještěra, děvče které peněz nemá, to ať jde do kláštera. V parném vedru růže vadne, kráva potřebuje chlív, kdo kmotříčkám pod meč padne, tomu buď Bůh milostiv.

Med si hledá v kvítku včela, v přízi není hedvábí, vdova která čtyrky měla, pátého též udává.

Otava se rovná senu, vítr vyvracuje dub. Honzík pravil bera ženu, padni oko nebo zub.

Sadař mívá boudu v sadě, pes pod stájem má pelech raděj než-li děvče mladé, budu hlídat pytel blech. Ráno vstává sedlák z lože, starej pes rád zavrčí, kam rarášek sám nemůže, starou bábu nastrčí.

Voda teče, vítr věje, štěně zrodí se slepé, kdo se naposledy směje, ten se směje nejlépe. Blíže boudy jest postaven as 1,5 m vysoká šibenice z laťky, na které visí za nohu žába). Cos to žábo učinila, že jsi našemu králi klobouk do vody shodila, za to budeš odsouzena.

Odstupte lidičky na stranu, náš pan kat musí stít žábě hlavu, a to bude

mít za odměnu. Která bába tady nebyla, ta ať už sem nechodí, a která tady byla, ta toho tu málo spatřila a spravila a vy báby domů jděte, za kamna sedněte, růženec si vezte a za nás se modlete, aby nám pán Bůh dal zdraví, a brambory zachoval, ječnickata, pšeničkata, ovesníčkata, řepníčkata, hrachoviště, vikviště a zelniště požehnal.

A třeba nemám s sebou zvonec, přece lidičky tímto víte, že jest tlampání konec.

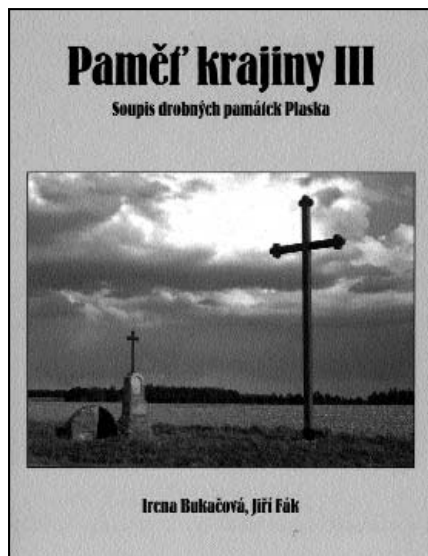
Tyto máje, pořádány v Dolní Bělé, jsou dle starých záznamů a pomůcek velice starých. Sam jsem již dělal několikrátě tlampače i již za svobodna v 19 letech a v 23 letech v různých vesnicích, v Dolní Bělé, na Hvozďě, v Kunějovicích, v Radčicích a i jinde, a proto mám velice staré k tomu poznámky.

KONEC

František Bíba, dudák

Vážení čtenáři	2
Upozornění na otevírací hodiny v knihovně	2
Anotace knih	3
<i>/Radovan Lovčič, pd</i>	
Kostel sv. Jana Křtitele v Ostrovci v roce 2009	6
<i>/Irena Bukačová</i>	
Objev při restaurování cechovní korouhve	8
<i>/Jiří Fák</i>	
Pomníky tragických událostí na Dolnobělsku	9
<i>/Jiří Fák</i>	
Židovský holocaust	15
<i>/Irena Bukačová</i>	
Než přijde euro aneb vzpomínka na osud korunové mince	18
<i>/Irena Bukačová</i>	
Opožděná kronika doby válečné a Kožlan	21
<i>/Bohumil Vondrášek</i>	
Dudák František Bíba	23
<i>/na pokračování</i>	

Publikace k prodeji

PAMĚŤ KRAJINY III

Kniha je věnována drobným památkám Plaska a přináší katalog památek, které zde zanechaly generace žijící po staletí.

Texty Irena Bukačová, Jiří Fák

Fotografie Jiří Fák, Václav Podestát, Hedvika Smejkalová

Počet stran 180

Náklad 500 ks

ISBN 978-80-87185-04-9

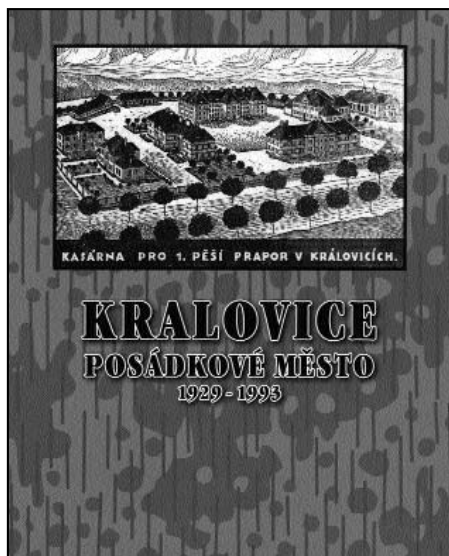
Cena 250,- Kč

PAMĚŤ KRAJINY I - dotisk, Manětínsko, Nečtínsko 250,- Kč

Paměť krajiny II - Kralovicko, Žihel'sko 250,- Kč

KRALOVICE – POSÁDKOVÉ MĚSTO 1929 – 1993

Publikace vydaná u příležitosti výstavy "Z historie kasáren v Kralovicích", konané v muzeu 4. 6. - 19. 7. 2009. Je členěna do tří kapitol, z nichž

první reflektuje vznik a vývoj kralovických kasáren do roku 1945, druhá popisuje historii vojenských útvarů, dislokovaných v Kralovicích v letech 1945–1993, třetí část je vzpomínkovou výpovědí o životě v kasárnách z pohledu vojáka základní vojenské služby v 80. letech 20. století.

Texty Irena Bukačová, Pavel Minařík
ISBN 978-80-87185-06-3

Náklad 300 kusů, Cena: 150,- Kč

OD MÁJŮ DO POSVÍCENÍ

- křesťanské tradice a lidové jarní, letní a podzimní obyčeje na severním Plzeňsku

90 stran s texty I. Bukačové, Jany Dienstpíerové, A. Svobodové a bohatou obrazovou přílohu.

ISBN 978-80-87185-00-1

Cena 150,- Kč

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK

- čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska -

*Vydává M&G v Mariánské Týnici. Redaktor Václav Podestát.
Adresa redakce: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici,
331 41 Kralovice, tel.: 373 396 410, e-mail: info@marianskatynice.cz, IČO: 368 563.*

Registrováno Ministerstvem kultury České republiky MK ČR E 12301.

*Cena jednoho výtisku pro předplatitele 10,- Kč, roční předplatné 40,- Kč a poštovné.
Vychází 4x ročně. ISSN 1801-0032.*